

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 11.11.2024
Kabul Tarihi : 15.04.2025

<https://doi.org/10.29029/busbed.1583284>

CİZRE HÜKÛMETİ İÇİN MEŞRU ZEMİNDEN ÇIKMAK: CİZRE MİRZADELERİNDEN (MİR III.) ŞEREF'İN SAHTE EVRAK KULLANMAKLA SUÇLANMASI

Ercan GÜMÜŞ¹

ÖZ

Osmanlı Devleti'nde evrakta sahtecilik vakalarına 16. yüzyıldan itibaren tesadüf edilmektedir. Kaynaklara yansıyan bu tür usulsüzlükler genellikle Divan ve Maliye kalemlerinde görevli kâtiplerce yapılmıştır. Sahteciliğin yaygın olduğu diplomatika türleri ferman ve berat gibi metinlerdir. Kâtiplerin işlediği bu suçlar farklı dönemlerde tespit edilmiş ve cezalandırma suretiyle engellenmeye çalışılmıştır. Ancak alınan tedbirler çoğu zaman işe yaramamış ve bu tür suistimallerin önü alınamamıştır.

Osmanlı Devleti'nde evrakta sahtecilik iddiasının görüldüğü yerlerden biri Cizre idi. 16. yüzyılın sonlarında hükûmet sancak statüsünde idare edilen Cizre'de Han Abdaloğullarından Mir III. Şeref ile Mir Muhammed arasında gerçekleşen hâkimiyet mücadelesinde evrakta sahtecilik suçlaması dile getirilmişti. Mir Aziz'i devirip öldüren Mir Şeref'in Osmanlı merkezinde kabul görmemesi sonucu yerine kardeşi Mir Muhammed atanmıştı. Mir III. Şeref'in ise bu durumu kabullenmeyerek başa geçmek için sahte evraklar düzenlediği iddia edilmişti. Bu dönemde Mir III. Şeref'in Dersaadet'te devlet yönetimindeki bazı görevliler vasıtasıyla iki sahte ferman düzenlettiği ileri sürülmüştü. Bunlardan ilki kardeşi Mir Muhammed'in katline dairdi. Sarı Ali adlı kâtip tarafından hazırlanan bu belgenin sahte olduğu tespit edilmişti. Ayrıca sahte belgeyi düzenleyen Kâtip Sarı Ali, eli kesilmek suretiyle cezalandırılmıştı. İkinci sahte belge ise Cizre Beyliği'nin Mir III. Şeref'e verildiği hakkındaydı. Osmanlı payitahtı her iki belgenin de sahte olduğunu ilam etmiş ve bunların bir keseye konularak mühürlenip başkente gönderilmesini istemişti. Çevre eyalet valilerine de Cizre Beyliği'nin Mir Muhammed'e verildiği sıklıkla bildirilmişti.

Bu çalışmada Cizre'de hâkimiyet mücadelesine tutuşan Han Abdaloğullarından Mir III. Şeref ile kardeşi Mir Muhammed arasındaki mücadelede girişilen evrakta sahtecilik ve bu olgunun Osmanlı yönetimindeki tezahürleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Cizre, Evrakta Sahtecilik, Mir Muhammed, Mir III. Şeref.

¹ Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, ercangumus1977@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9904-748X>. Dr. Recep Ayhan'a çalışmaya sunduğu katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Article Type : Research Article
Date Received : 11.11.2024
Date Accepted : 15.04.2025

<https://doi.org/10.29029/busbed.1583284>

FOR THE CIZRE GOVERNMENT TO LEAVE LEGITIMATE GROUND: THE ALLEGATION OF (MIR) SHARAF III, ONE OF THE CIZRE MIRZADES, OF USING FORGED DOCUMENTS

Ercan GÜMÜŞ¹

ABSTRACT

Cases of document forgery have been encountered in the Ottoman Empire since the 16th century. These types of irregularities reflected in the sources were generally committed by clerks working in the Divan and the Finance (Maliye) offices. The types of diplomatics in which forgery was common were texts such as decrees and warrants. These crimes committed by clerks were detected in different periods and attempts were made to prevent them through punishment. However, the measures taken were often ineffective and such abuses could not be prevented.

One of the places where allegations of document forgery were seen in the Ottoman Empire was Cizre. In the struggle for dominance between Mir Sharaf III and Mir Mohammed from the sons of Khan Abdal in Cizre, which was governed as a hukümet sanjak at the end of the 16th century, accusations of document forgery were voiced. As a result of Mir Sharaf's failure to find acceptance in the Ottoman center after he overthrew and killed Mir Aziz, his brother Mir Mohammed was appointed in his place. It was alleged that Mir Sharaf III did not accept this situation and prepared forged documents in order to come to power. During this period, it was claimed that Mir Sharaf III had two forged decrees prepared through some officials in the state administration in Dersaadet. The first of these was about the murder of his brother Mir Mohammed. This document, prepared by a clerk named Sari Ali, was determined to be forged. In addition, the clerk Sari Ali, who prepared the forged document, was punished by having his hand cut off. The second forged document was about the granting of the Cizre beylik to Mir Sharaf III. The second forged document was that the Cizre principality was given to Mir Sharaf III. The Ottoman capital declared that both documents were forged and requested that they be sealed in a purse and sent to the capital. It was frequently reported to the governors of the surrounding provinces that the principality of Cizre was given to Mir Muhammed.

This study focuses on the forgery of documents that took place in the struggle between Mir Sharaf III, a member of the sons Khan Abdal, and his brother Mir Mohammed, who were engaged in a struggle for dominance in Cizre, and the manifestations of this phenomenon in the Ottoman administration.

Keywords: Ottoman State, Cizre, Forgery of Documents, Mir Mohammed, Mir Sharaf III.

¹ Assoc. Prof. Dr., Mardin Artuklu University, Faculty of Letters, ercanqumus1977@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9904-748X>. I am grateful to Dr. Recep Ayhan for his contributions.

1. GİRİŞ

Cizre, Osmanlı idari teşkilatında "hükûmet sancak" statüsüyle tanınan ve bu vasfıyla belirli imtiyazlara sahip olan yerel bir yönetim birimi olarak öne çıkmaktadır (Ayn Ali Efendi, 2021, s. 30; Kılıç, 1999, s. 125; Ünal, 2006, s. 283). Bu özel statü, Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı merkezi yönetimi ile Cizre mirliği arasında tesis edilen ilişkiler çerçevesinde kurumsallaşmış ve Cizre, doğrudan merkeze bağlı olmakla birlikte özerkliği tanınmış bir idari yapı kazanmıştır (Tuncel & Özaydın, 1993, s. 38). Osmanlı-Safevî rekabetinin yoğunlaştığı bu dönemde, Ekrad ümerası olarak anılan Kürt beyleri, Safevî tehdidine karşı Osmanlı hanedanını bölgeye davet etmiş ve bu davet istimalet politikası çerçevesinde karşılık bularak merkeze bağlılıklarını beyan etmişlerdir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti, doğu sınır bölgelerinde yer alan mahallî iktidar odaklarına vassallık esasına dayalı olarak belirli özerklikler tanımış; bu imtiyazlar arasında hükûmet ve yurtluk-ocaklık sancak statüsü ile mîr-i aşiretlik gibi idarî yapılar dikkat çekmiştir. Bu bölgelerdeki yöneticiler, genellikle hanedan mensubu olan yerel beyler arasından tayin edilmekte; merkezin doğrudan atama yetkisi ise istisnai haller dışında kullanılmamaktaydı. Özellikle hükûmet sancaklarında timar sisteminden ziyade askerî destek yükümlülüğü öne çıkarken, yurtluk-ocaklık sancaklarda timar uygulaması sürdürülmüştür.¹ İdris-i Bidlîsî'nin Selim Şâhnâme'sinde de belirtildiği üzere, 1515 tarihli Amasya Antlaşması bu imtiyazlı statülerin hukuki dayanağını teşkil etmiş ve Kürt beylerinin Osmanlı Devleti'ne entegrasyonu bu zemin üzerinden gerçekleşmiştir (İdris-i Bitlisî, 1995, s. 200, 233, 235).

Söz konusu idarî düzenleme ve müttefiklik ilişkisi, Kanûnî Sultan Süleyman döneminde de devam etmiş ve özellikle Safevîler ile yürütülen askerî mücadeleler sırasında Kürt beylerinin katkısının sürekliliği, bu statülerin korunmasının temel dayanaklarından biri olmuştur.² Kanûnî, bu iş birliğini hukuki bir zemine oturtmak amacıyla, Kürt emirlerinin Osmanlı ordusuna sağlayacakları lojistik ve askerî destek karşılığında mevcut imtiyazların sürdürüleceğini taahhüt etmiş ve bu düzenlemeyi "Muahede-i Hümayunum" veya "Muahede-i Sultânî"³ adıyla kayıt altına almıştır (Ekinci, 2023, s. 18–26). Bu muahede, Ekrad ümerasının Osmanlı klasik dönemindeki siyasî-askerî konumunu tayin etmesi bakımından önem taşımaktadır. Nitekim söz konusu statü, Safevî tehdidinin arttığı dönemlerde teyit edilirken, Osmanlı-Safevî barış antlaşmalarının ardından merkezîyetçi uygulamaların öne çıkmasıyla zaman zaman göz ardı edilmiş veya kısıtlanmıştır. Bu dalgalı ilişki yapısı, Tanzimat reformlarının uygulanmasına kadar sürmüş; Cizre'deki mahallî yönetimin başında bulunan Azîzân Hanedanı⁴ da bu dönüşüm sürecinin doğrudan etkilediği yerel hanedanlardan biri olmuştur.

Muahede-i Sultani gereği yöneticilerine müdahale edilmeyen Ekrad hükûmet sancaklarında, zaman zaman antlaşma şartlarının dışına çıkılarak yani teamülün terk edilerek, kimi zaman doğrudan Osmanlı hükûmetinin kimi zamansa serdar veya beylerbeylerinin müdahil olduğu zaman kesitleri de olmuştur. Mir Aziz'in beyliğe geçiş süreci buna bir örnektir. 1576-1583 yılları arasında Cizre'de yöneticilik yapan Sultan Muhammed bin Emir/Mir Muhammed'den sonra tartışmalı bir şekilde Cizre Hâkimliği'ne gelen ve 1583-1591 yılları arasında beylik yapan Kek (Kardeş) Muhammed oğlu Mir Aziz dönemi (Baluken, 2021, s. 66) Azizan beyliğinin derin çatışmalar yaşadığı bir dönem olmuştur. 1583 yılında Cizre Hâkimi Sultan Muhammed bin Emir Muhammed, varis bırakmaksızın ölünce Kek Muhammed'in oğlu Mir Aziz ile Han Abdal'ın oğlu Mir Nasır arasında iktidar mücadelesi baş göstermişti. Sorunun çözülmesi için Padişahın vekili olan Serdar Ferhad Paşa'nın⁵ huzurunda bir

¹ Osmanlı Devleti, hâkimiyetine aldığı bölgelerin geçmişten süregelen yönetim geleneklerini doğrudan ortadan kaldırmak yerine bunlara da alan açmış, bunları kendi merkezi yönetimine eklemlenmiştir. Nitekim geleneksel dünya şartlarında yeni fethedilen bir yeri doğrudan merkez tarafından idare etmek büyük mali ve askeri bir güç gerektirmekteydi. İmparatorluğun Vilayat-ı Şarkıyye, Urban çölleri, Avrupa sınırı gibi merkeze uzak periferisinde mahallî yöneticilere birtakım istimaletler yani ayrıcalıklar tanınmıştı. Bu konuda ayrıntılı bazı değerlendirmeler için bkz. (Osmanlı Devleti'nde Yurtluk-Ocaklık ve Hükûmet Sancakları, 2022; Aşîfî: Osmanlı Devleti'nde Bir Kürt Aşireti, 2023; Sultanın Yurtluk-Ocaklık ve Hükûmet Sancakları, 2024).

² 17. yüzyıl ortasında Cizre'ye gelen Evliya Çelebi, Cizre Hâkimleri'nin bu imtiyazlı durumlarının Yavuz Sultan Selim zamanından bu yana süregeldiğini kaydetmişti. Evliya Çelebi'ye göre, Çaldıran Savaşı'na davet edilmediği halde yanında yirmi bin seçkin askeriyile gelen Cizre Hâkimi'ni, Sultan Selim, bizzat karşılayarak başındaki tacını ve sırtındaki samur kürkünü anılan hâkime giydirmişti. Akabinde Cizre eyaletinin ocaklık üzere bu hanedana devredildiğini ferman etmişti (Evliya Çelebi, 2010, s. 725).

³ Kanuni Sultan Süleyman'ın babası Yavuz Sultan Selim'in Ekrad ümerasına tanıdığı imtiyazlı yönetim statüsünü daimî hale getirerek seleflerine vasiyet ettiği antlaşmadır (Kanûn-nâme-i Sultânî Lı 'Azîz Efendi, 1985, s. 35).

⁴ Cizre'deki beyliği kesintisiz bir şekilde idare eden Azizan Hanedanı'nın merkezileşme temayülü ile ayrıcalıklarının yitirdiği bilinmektedir. Azizan Hanedanı'nın 17. yüzyıl başında inhitata uğradığına dair iddialar kaleme alınmışsa da bu savın yanlışlığına cevap veren çalışmalar da mevcuttur. Aydoğan Demir, bu hususa dair bir değerlendirmede bulunmuştur. Ayrıntılar için bkz. Demir, 1999; s. 73-88.

⁵ Arnavut asıllı Ferhad Paşa, Enderun'da yetiştirildikten sonra Kapıcıbaşılık payesiyle saray dışına çıktı. Sultan Süleyman'ın saltanatının son yıllarında Padişah'ın takdirini kazandı. Zigetvar'da ölen Sultan'ın naaşına nezaret etti. 1582 yılında Yeniçeri Ağası oldu. Rumeli Beylerbeyliği yaptı. Sadrazam Siyavuş Paşa'nın yardımıyla 1582 yılı sonunda dördüncü vezir olarak İran Seferi'ne serdar oldu. Bu esnada Ferhad Paşa'nın yerine serdarlık vazifesi Özdemiroğlu Osman Paşa'ya verildi. 1586 yılında Osman Paşa'nın vefatıyla ikinci defa serdar oldu. İkinci serdarlığı sırasında Tebriz'i ve Gence'yi aldı. Şah I. Abbas ile barış

toplantı yapılmıştı. Teamül gereği hükûmet sancağına bağlı aşiretleri oluşturan kabile reisleri görüşlerini⁶ belirtmiş ve Mir Nasır'dan yana rey kullanmışlardı. Ancak Mir Aziz, Cizre hükûmetinin kendisine verilmesi için Ferhad Paşa'nın desteğini almıştı. Böylece Cizre Beyliği'nde Serdarın belirleyici olduğu bir çatışma sürecinin fitili ateşlenmiştir. Ferhad Paşa, aşiret ve kabile reislerinin başlarında bey olarak görmek istediği Mir Nasır'ı 6 Ekim 1583 tarihinde toplantı esnasında idam ettirmiştir⁷ (Şerefhan Bitlisi, 2016, s. 177-181). Böylece Serdarın himmetiyle muktedir olan Mir Aziz ile beylik kavgasında rakibi olan Mir Nasır'ın intikamını talep eden kardeşleri arasında kanlı bir çatışma dönemi başlamıştı.

Mir Aziz, Mir Nasır'ı ortadan kaldırdıktan sonra Mir Nasır'ın kardeşi Mir Muhammed ile iktidar mücadelesine girişti. Mir Muhammed ile giriştiği hâkimiyet mücadelesinde Serdar Ferhad Paşa'nın desteğini alarak galip gelmeyi başardı (Şerefhan Bitlisi, 2016, s. 182-185). Osmanlı Arşiv kaynaklarının serimlediği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla, Mir Aziz, Han Abdaloğlu Mir Muhammed'i hemen tasfiye edememişti. Nitekim Serdarın desteğiyle beylik yapan Mir Aziz, Sultanın desteğini alan Mir Muhammed ile karşı karşıya kalmıştı. Sultan, Diyarbekir Beylerbeyi'ne ve tabi aşiret liderlerine hitaben Mir Aziz'in beylik sınırına sokulmamasını ve Mir Muhammed'in bey olarak kabulünü buyurmuştu (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 53, Gömlek No: 548; BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 53, Gömlek No: 727). Ancak çekişmenin akıbeti hakkında arşiv belgelerinde herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Nihayet Sultanın verdiği bu emirlere rağmen Cizre Beyliği'nin Mir Aziz'de kaldığı anlaşılmaktadır. Mir Aziz, Mir Nasır'ın ardından Mir Muhammed'i de saf dışı bırakmış ve Cizre'nin idaresini eline almıştır. Mir Aziz, daha sonra Mir III. Şeref ve kardeşleri ile giriştiği mücadeleyi ise kaybetmiştir. Böylelikle Cizre'nin idaresi Han Abdaloğulları'nın eline geçmiştir. Mir Aziz'in bertaraf edilmesinden sonra Han Abdaloğulları'ndan Mir Muhammed ile kardeşi Mir III. Şeref arasında hâkimiyet mücadelesi başlamıştır (Şerefhan Bitlisi, 2016, s. 182-186). Aşağıda da görüleceği üzere bu kardeşler arasındaki mücadelede Osmanlı merkez yönetimi, Mir Muhammed'i meşru varis olarak kabul etmiştir. Osmanlı merkezinin iddiasına göre, Mir III. Şeref sahte evraklarla Cizre'nin hâkimiyetinin kendisine verildiğini iddia etmiştir.

Osmanlı hükûmetinin Cizre hâkimliğine müdahale ettiği 1583 ve sonraki on yıllık döneme dair Aydoğan Demir tarafından kaleme alınan araştırmanın dışında neredeyse hiçbir akademik çalışmanın bulunmadığı anlaşılmaktadır (bkz. Demir, 1999, s. 85-87). Aydoğan Demir'in 16. yüzyılın sonlarındaki kardeş kavgasını merkeze aldığı çalışmada, bu makalenin esasını oluşturan evrakta sahtecilik vakasına dair iki belge çevirisiyle beraber yayınlanmıştır. Demir'in bu ilk adımının devamı niteliğindeki elinizdeki bu monografik çalışmanın Osmanlı Devleti dönemindeki benzer vakaya odaklandığı ve özelde ise Cizre'deki vakayı incelediği vurgulanmalıdır. Bu çalışmada, evvela Osmanlı merkezinde görülen kimi sahte evrak tanzimi örneklerine, daha sonra ise 16. yüzyılın sonlarında Osmanlı taşrasındaki idari birimlerden biri olan Cizre'de Mir Muhammed ile Mir III. Şeref arasında yaşanan beylik kavgasında sahte evrak tanzim etmeye değinilmiştir. Çalışmanın ana problemi meşruluk iddiasındaki bey adaylarından biri olan Mir III. Şeref'in "*dairenin dışına çıkarak*" sahte evrak tanzimiyle anılmasıdır. Makalenin ana kaynakları Osmanlı Arşiv vesikaları ve dönem kronikleridir.

2. OSMANLI DÖNEMİ'NDE EVRAKTA SAHTECİLİK

Osmanlı klasik döneminde sahte evrak tanzimi devlet yöneticilerinin başını ağrıtan usulsüzlüklerden biri idi. Bu cümleden olmak üzere çoğunlukla kâtiplerin menfaat elde etmek amacıyla sahte evraklar tanzim ettiği kaynaklara

görüşmesi yaptı. 1590 yılındaki Osmanlı-Safevi Antlaşması'nda aktif rol oynadı. Bu başarısından dolayı 1591 yılında sadrazam oldu. Şubat 1595'te ikinci defa sadrazamlığa getirildi. Veziriazamlıkta rakibi olan Sinan Paşa'nın gayretleri neticesinde Temmuz 1595'te sadareten azledildi ve aynı yılın ekim ayında boğdurulmak suretiyle öldürüldü (İpşirli, 1995, s. 383-384).

⁶ Cengiz Orhonlu'ya göre, Osmanlı aşiret düzeninde eğer idarecinin yönetime geçmeye irsi bir hakkı yoksa atama, aşireti oluşturan liderler ve ihtiyarların seçeceği ismin merkeze bildirilmesiyle gerçekleşirdi. Merkezden "*boy beyi, aşiret reisi*" olacak kişi için bir berat tanzim edilirdi. Boy beyi/aşiret reisi de kabilelerin başında bulunacak kethüdaları ilgili kabilenin ahâlisinin rızası şartıyla merkeze önerir ve ilgiliye atama beratı gönderilirdi (Orhonlu, 1987, s. 14-15). Osmanlı'daki aşiretler için cari olan bu teamülün hükûmet sancak statüsündeki Cizre mirliği için kullanılması dikkate şayandır. Nitekim Cizre Hâkimi Sultan Muhammed'in yerine geçecek bir varisi bulunmadığından Muahede-i Sultani gereği yerine akrabalarından biri aşiret meclisinin oyuyla belirlenmeye çalışılmıştır. Osmanlı sultanının sefer sırasındaki vekili olan Serdar Ferhad Paşa, bey tayininde tam yetkili olarak aşiret meclisinin görüşüne rağmen karar vermiştir.

⁷ Ferhad Paşa'nın talebi ise ölen sabık beye/mire, kan bağı yoluyla en yakın olanın atanması şeklindeydi (Şerefhan Bitlisi, 2016, s. 180). Öte yandan Azizan hanedanlığının liderlik seçercesine bakıldığında Mir Aziz'in babasının Kek Muhammed bin Şah Ali Bey olduğu görülür. Sabık hâkim Sultan Muhammed ise Şah Ali Bey'in oğlu Bedreddin Bey'in oğluydu. Dolayısıyla Mir Aziz ile sabık hâkim Sultan Muhammed kuzendi. Mir Nasır ise Han Abdal'ın oğlu olup o da Şah Ali Bey'in oğlu Nasıreddin Han'ın mahdumuydu (Baluken, 2021, s. 66). Bu itibarla Mir Aziz, Mir Nasır'a göre bey olmaya bir kuşak daha yakındı.

yansımıştır.⁸ Osmanlı Devleti'nde evrakta sahtecilik vakalarının genellikle ferman⁹ ve berat¹⁰ gibi belgeler üzerinden gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır (Taşkesenlioğlu, 2017, s. 184).

Belge üretimindeki sahtekarlıklar¹¹ genellikle çıkar amaçlı olarak yapılmıştır. Bu nedenle sıklıkla ferman ve beratlar üretilmiştir. Osmanlı Devleti'nde herhangi bir imtiyaz ya da yetkiye sahip olmanın yegâne yolu, Padişah adına düzenlenmiş bir ferman ya da berattan geçerd. Elinde ferman bulunan bir kimse birçok yetkiye de sahip olurdu (Aydın & Keskin, 2008, s. 200; Kütükoğlu, 2018, s. 144). Yöneticiler, bu suistimalin önüne geçmek için yazı ve tuğraları taklidi mümkün olmayacak zorlukta bir düzenle hazırlarlardı. Bu komplike belgelerin tuğralarının hazırlanması işi nişancıya havale edilmişti. Ayrıca vezirlerin de tuğra çekme yetkisi vardı. Ferman ve beratlar “*Dîvânî*” adı verilen taklidi zor bir yazı türüyle kaleme alınırdı. Böylece sahte bir ferman veya berat üretmek, resmi sıfatı olmayan kişiler için çok zordu. Sahte belge düzenlemek, kitabette bir uzmanlığı ve eğitimi gerektiriyordu ve cezai olarak da ağır şartları haizdi. Buna rağmen sahte belge üretimi engellenemiyordu. Ancak işin ehli kimseler sahte berat ve fermanları gerek belgelerin konularından ve diplomatik ifadelerinden gerekse de fiziki özellikleri ve kullanılan mürekkebinden ayırt edebilmekteydi (Aydın & Keskin, 2008, s. 200).

Tarih boyunca sahte evrak üretimi tüm bürokratik oluşumlar açısından önemli bir sorun olmuştur ve bunu önlemek amacıyla çeşitli çözüm yolları denenmiştir. Evrak sahteciliği suçu için farklı cezai yaptırımlar uygulanmıştır. Bu yaptırımlar, sağlanan yararın derecesine göre değişmekteydi (Aydın & Keskin, 2008, s. 198). Evrakta sahtecilik girişimleri genellikle ferman türü belgeler üzerinde yapılmıyordu. Devlet işleri ve şahıslarla ilgili türden yapılan bu sahte üretimlerin cezaları da türüne göre ağırlaşıyordu. Siyasi maksatlı girişimler, şahsi amaçlı sahtekarlıklara göre daha ağır cezalandırılıyordu. Evrakta sahtecilik olaylarının sonucunda suçun derecesine göre idam, küreğe göndermek ve yazanın elinin kesilmesi gibi cezalar tatbik edilmekteydi. Ancak şahısları ilgilendiren konularda ise çoğu zaman büyük cezalar vermekten imtina edilmiş ve sahtekarlığı yapanın akli dengesinin yerinde olmadığı gibi gerekçeler de üretilmişti (Aydın & Keskin, 2008, s. 201; Kütükoğlu, 2018, s. 123).

Sahte ferman ve berat düzenlenmesine dair en bilindik örnek Tarihçi Mustafa Selaniki tarafından kayda alınmıştır. Mustafa Selaniki'nin yaşadığı döneme ait olan Osmanlı tarihindeki en büyük sahtecilik olaylarından biri Ekim 1590'da¹² görülmüştü. Şark Seferi için Serdara hazırlanan tuğralı boş ahkam kağıtlarını¹³ ellerine geçiren Divan-ı Hümayun ve Maliye dairelerinde görevli bazı kâtipler, çok sayıda sahte ferman ve berat tertip etmişlerdi. On beşten fazla kâtibin yer aldığı bu toplu sahtecilik eylemi, yolsuzluğun boyutunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu dönemde ilgili kitabet bürolarında 60 civarında kâtip çalışırdı. Tüm kitabet çalışanlarının dörtte birinin doğrudan sahteciliğe karışmış olması, üst yöneticileri teyakkuza geçirmiş, bu suça karışanlar ağır şekilde cezalandırılmıştı. Bu olay neticesinde kâtiplerin ikisine idam, yedisine küreğe mahkûmiyet cezası verilmişti. Altısının ise elleri kesilmişti. Daha az suçlu görülen birkaçı ise görevden uzaklaştırılmıştı (Aydın & Keskin, 2008, s. 201-202; Kütükoğlu, 2018, s. 123; Selaniki Mustafa Efendi, 1989, s. 227). Bu olayların inceleme konusu olan Cizre'deki iki sahte evrak tanzimi ile neredeyse aynı zamanda görülmesi, cezaların suça meyilli kâtipleri caydıramadığı intibahı uyandırmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin merkez aleyhine yetkilerinin bir kısmını istimalet üzere mahalli idarecilere terk ettiği bir dönemde, Diyarbakır hükümetlerinden biri olan Eğil Hakimliği'nde güçlü bir idare kurmaya muktedir olan Cafer Bey'in¹⁴ yanında çalışanlardan birinin sahte evrak düzenleme suçuna karıştığını gösteren 1573 tarihli belge, olgunun araştırma döneminden kısa bir süre önce de cari olduğunu göstermektedir. İlgili belge merkezden Diyarbakır beylerbeyine gönderilmiş bir hükümdü. Buna göre, Eğil Hakimi Cafer Bey'in (BOA,

⁸ Osmanlı Devleti'nde evrak sahteciliği ile ilgili bazı çalışmalar için bkz. (Aydın & Keskin, 2008, s. 197-228; Güngör Yadi, 2021, s. 1-13; Güngör Yadi, 2023). Ayrıca Osmanlı Dönemi'nde rüşvet, sahtekarlık suçları ve bunlara verilen cezalar ile ilgili olarak şu çalışmaya bkz. (Daşcıoğlu, 2005, s. 119-124).

⁹ Ferman, Osmanlı Devleti'nde Padişah'ın verdiği, uyulması gereken hükümleri taşıyan yazılı buyruk anlamına gelir (Baykal, 2000, s. 54). Kütükoğlu'na göre ise Divan-ı Hümayun ve Paşa kapısı divanlarında alınmış kararlara uygun olarak yazılmış, tuğralı Padişah emirleridir (Kütükoğlu, 1995, s. 400).

¹⁰ Berat, Osmanlı Devleti'nde bir göreve atanan, aylık bağlanan ya da ayrıcalık verilenler için çıkarılan Padişah buyruğuydu (Baykal, 2000, s. 28). Kütükoğlu'na göre ise berat, üzerinde Padişah tuğrası bulunan ve bir atamanın, görevin veya muafiyetin verildiğine dair bilgileri gösteren belge idi (Kütükoğlu, 1992, s. 472).

¹¹ Osmanlı Devleti'nde sahte berat ve ferman ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Kütükoğlu, 2018, s. 122, 123, 144, 145).

¹² Aşağıda ayrıntıları ile ele alınacağı üzere, Cizre Hâkimiyet mücadelesinde Mir III. Şeref'in sahte evrakla suçlandığı yıl bu tarihe çok yakındır.

¹³ Eyaletlerde sancak beyi veya beylerbeyinin sefer sırasında Serdar olarak atandığı bilinmektedir. Serdarlara sefer sırasındaki mali gerekçeler için ve yararlılık gösterenlerin taltif edilmesi ve tersi durumdakilerin cezalandırılması hususlarında kullanılmak üzere çok sayıda tuğralı boş ahkam kağıtları verilir. Serdar-ı Ekrem'in ise ihtiyaca binaen bunları üretme hakkı vardı (Özcan, 2009, s. 551).

¹⁴ Cafer Bey, Şerefname'nin kaleme alındığı tarihte hükümet statüsündeki beyliğinin başında bulunmaktaydı. Şeref Han, onu güçlü ve işbilir bir yönetici olarak anmıştı. Cafer Bey, yöneticilik beratını Sultan II. Selim eliyle almış ve 1597 yılına değin geçen sürede 25 yıldan daha uzun bir süredir beyliği idare etmekteydi (Şeref Han, 1971, s. 208-209).

A.DVNS.MHM.d, Dosya No: 22, Gömlek No: 550) adamlarının elinde “*Diyarbakir havalisinde gönüllü gedğine dair müzevir hüküm*” bulunduğu sorulmuştu. Diyarbakir beylerbeyinin bu işi yaparı bilmediğini, ancak Eğil hakimî yanında ağalık hizmetinde bulunduğunu bildirmesi üzerine, merkez idarecileri, anılan sahte hükmü bir keseye koyup mühürlemek suretiyle Diyarbakir beylerbeyine göndermiş, hükmü yazdıran Cefer Bey'in kethüdası Hasan adlı ağayı ele geçirmesini ve hapsedip yargılamasını emretmişti.

16. yüzyılın sonundaki bu vakaların sonraki yüzyıllarda da devam ettiği anlaşılmaktadır. İlgili bir örnek 17. yüzyılın sonuna ait H. 1109/M. 1697-1698 tarihindeki bir sahtecilik vakası idi ve Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa'nın Nusretnâme adlı eserine de yansımıştı. Bu olayda kapıcıbaşı ünvanına sahip Çeleng Mustafa adlı biri, sahte fermanlarla Anadolu'da çok sayıda ümerayı “*haklamış*” ve ahaliden mal alarak haksız yere çokça kan dökmüştü. Tüm bu suçlara binaen Padişahın emri gereği Çeleng Mustafa, şehir meydanında katledilmişti ve ona ferman tanzim eden kâtipin ise eli kesilmişti (Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018, s. 477).

Sahte evrak üretimi 18. yüzyıl ortalarında da devlet yönetimi için sorun teşkil etmeye devam etmişti. Osmanlı yöneticileri bu sorunu çözmek için zaman zaman bazı girişimlerde bulunmuştu. Nitekim 1776 yılında saray kâtiplerinin rüşvet karşılığında “*erbab-ı mesalihin*” denilen zümre mensuplarına arzu ettikleri fermanları yazdırdıklarını öğrenen Divan'ın üst düzey idarecileri, Reisülküttâbı bu durumdan haberdar etmişler ve rüşvetle belge üretiminin engellenmesini emretmişlerdi (Kütükoğlu, 2018, s. 144).

Evrak sahteciliğinde çok sayıda kâtip yolsuzluğu mevcuttu. Kâtiplerin giriştiği evrakta sahtecilik olaylarının 18. ve 19. yüzyılda da sürdüğü anlaşılmaktadır. Doğrudan belge üretim yeri olan kitabette çalışıyor olmaları itibarıyla kâtiplerin bu suçu işleyenlerine, ağır cezalar verilmiş ve hizmete alımlarda daha dikkatli davranılmasına özen gösterilmiştir (Aydın & Keskin, 2008, s. 201-204). Mübahat Kütükoğlu, Divan ve Maliye kalemlerinde çalışan kâtiplerin ferman yazımında kullanılan dil ve ifadeyi gayet iyi bildiklerinden müsvedde yazım sürecinden sonra ilgili belgelerin Reisülküttâp ya da diğer sorumlu çalışanlar tarafından düzeltilmesine dikkat çekerek burada çalışan kâtiplerin namuslu ve dürüst olmalarının önemine değinmişti. Bu hususa binaen dikkatle seçilmelerine rağmen kâtipler arasında sahte ferman üretiminin mühimme kayıtlarına yansıdığına değinmiştir. Mübahat Kütükoğlu, bu sahtekarlıkların şahsi menfaat temin etmek üzere yapıldığını kaydetmiştir (Kütükoğlu, 2018, s. 122).

Evrakta sahteciliğe yönelik cezai işlemlerin yanında önleyici bazı tedbirler de alınmıştı. Osmanlı Devleti'nde belge sahteciliğinin önlenmesi için özel bir yazı tipi ya da diplomatika geliştirilmiştir. Tedbirler arasında mühür basmak, imza atmak ve büyük ebatlı kâğıt kullanmak gibi önlemler yer almaktaydı. Ayrıca 1840, 1851, 1858 ve 1879 yıllarında çıkarılan ceza kanunlarıyla sahtekarlığın önü alınmaya çalışılmıştı (Aydın & Keskin, 2008, s. 197, 207-210). Sahte fermanların ve hükümlerin ele geçirildiği yerde hemen tahkik edilmesi ve sahtekarların yakalanarak hapsedilmesi veya başkente gönderilmesi mühimme defterlerine yansımış önlemlerdendi. Nitekim Bosna Beyi'ne 1568 yılında böyle bir emir gönderilmişti (Kütükoğlu, 2018, s. 123). Çalışmanın üzerine inşa edildiği her iki sahte belgede de mühimme defterlerine yansıyan önlemler aynıydı. Nitekim sahte belgenin bir keseye konulup mühürlenerek başkente gönderilmesi istenmişti.

Öte yandan berat sahtekarlıkları genellikle timar tevcihlerinde görülüyordu. Ölen sipahinin yerine hakkı olmayan birinin atanması durumunda bu yöntem kullanılıyordu. Bu tür sahtekarlıklar ancak timar mutasarrıfının ölümünden sonra fark edilebiliyordu. Savaş sonrası timar terakkilerinde de sahtekarlığa rastlanıyordu. Bu tür sahtekarlıklar çoğu zaman ilgili beratın başka kalemden çıkmasıyla mümkün olabiliyordu. Başka kalemden çıkan beratların kayıtları “*terkin*” (kaydın silinmesi) edilirdi. Çoğu zaman maliyeden çıkması gereken beratların askeriden çıktığı tespit edilince geçersiz sayılacağına dair hükümler ahkam defterlerinde mevcuttu. Mübahat Kütükoğlu, sahte berat tanzim edenlerin tespitinin önemine değinerek suç işleyenlere hapis ve görevden uzaklaştırma yanında kürek cezasının da verildiğini kaydetmiştir (Kütükoğlu, 2018, s. 144-145). Görüldüğü üzere sahte berat cezaları ferman sahteciliğinden daha hafif şekilde cezalandırılmıştır.

3. MİR III. ŞEREF'İN SAHTE EVRAK KULLANMAKLA SUÇLANMASI

Mir III. Şeref'in Cizre hâkimiyetini ele geçirmek için kardeşi Mir Muhammed ile giriştiği mücadelede kullandığı iddia edilen sahte belgelerin esas nüshaları mevcut olmamakla birlikte, bunların ele geçirilip merkeze gönderilmesine dair yazışmalar Osmanlı Arşivi'nde yer edinmiştir. Mir III. Şeref, iktidar mücadelesi sırasında iki defa sahte belge kullanmakla suçlanmıştır. Aşağıda bunların ayrıntılarına değinilecektir.

Mir Aziz'in hâkimliğine başkaldıran Mir III. Şeref, Cizre Beyliği'ni ele geçirdiğinde Osmanlı hükûmeti, burayı kardeşi Mir Muhammed'e tevdi etti.¹⁵ Bu sırada Mir Muhammed'in öldürülmesine dair bir fermanın Mir III.

¹⁵ Mir Aziz ile Mir Muhammed'in kavgasında beylik Osmanlı Devleti tarafından Mir Muhammed'e verilmişti. Mir Aziz Serdarın desteğiyle başa geçmesine rağmen Osmanlı Devleti Mir Muhammed'i meşru bey olarak tanıdı. Giriş kısmında bu konuya dair teferruatlı bilgi mevcuttur.

Şeref'in elinde bulunduğu, kısa bir süre sonra da Cizre beyliğinin Mir III. Şeref'e verildiğine dair bir beratın mevcut olduğu iddiası kaynaklara yansımıştır.

1593 yılının kasım ayında Cizre'deki iktidar kavgasının yansımaları farklı bir boyuta taşınmıştı. Nitekim Osmanlı hükûmetinin Diyarbekir Beylerbeyi'ne gönderdiği bir hükümde sabık Cizre Hâkimi Mir III. Şeref'in adamlarının Sarı Ali adlı bir kâtime Şair Şemsi hattıyla Cizre Hâkimi Mir Muhammed'in katli hakkında kaleme alınmış sahte bir emir yazdığını bildirmişti. Emrin devamında Diyarbekir Beylerbeyi'nin Mir III. Şeref'in adamlarının ellerindeki bu belgeyi ibraz ederek Mir Muhammed'i öldürmek istemeleri durumunda, belgenin aslının bulunmadığının bilinmesi istenmiştir. Ayrıca anılan sahte belgenin Mir Şeref ve adamlarının elinden alınıp bir keseye konularak mühürlendikten sonra Dersaadet'e gönderilmesi emredilmiştir. Belgede bu fermanı hazırlayan Sarı Ali'nin sahte evrak tanzim ve ibraz etmek suçuyla mahkûm edildiği, ceza olarak da elinin kesildiği bildirilmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 71, Gömlek No: 246).

24 Kasım 1593 tarihinde kaleme alınmış bir diğer hükümde Mir III. Şeref'in elindeki "*eyalet-i mezbure bana verilmiştir deyu bir telbis emir ibraz edüp*" ifadeli yazıyı çevreye duyurduğu bildirilmiştir. Buna göre Mir III. Şeref, Cizre'deki Mir Muhammed'i bu fermana istinaden hâkimlikten ihraç etmiştir. Diyarbekir beylerbeyinden, maiyetindeki sancak beyleri, züema ve timar erbabıyla birlikte Mir III. Şeref'i ve ona tabi olanları Cizre'den çıkarmaları ve Mir Muhammed'i Cizre Hâkimi olarak idareye getirmesi istenmiştir. Ayrıca Mir III. Şeref'in elinde bulunan telbis emrin alınıp bir keseye konup mühürlenerek Dersaadet'e gönderilmesi emredilmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 71, Gömlek No: 147).

Aynı konuya dair Şubat 1594 tarihli bir belgede, Diyarbekir Beylerbeyi muhatap alınmıştı. Buna göre "*Cizre eyaleti bilfiil cenab-ı emaretmeab Mir Muhammed'e yazılmış iken*" ve bir başkasına verilmemişken daha önceden bu eyaletin mutasarrıfı olan Mir III. Şeref, Südde-i Saadet'e adam göndermiş ve Cizre için telbis bir emir ibraz etmiştir. Ancak bundan önce bu emri yazan "*şaki*" yakalanıp hakkından gelinmişti. Yine de "*geri bir tarihle bir müzevvir emr dahi ibraz*" etmişti. Bu sebeple Mir III. Şeref'in Cizre'yi tekrar ele geçirme ihtimaline karşı buranın Mir Muhammed üzerinde kayıtlı olduğu belirtilmiştir. Hükümün varmasıyla şayet Mir III. Şeref bir şekilde müzevvir emri ibraz edip Cizre'yi ele geçirmek isterse buna izin verilmemesi ve buranın Mir Muhammed'in tasarrufuna bırakılması gerektiği emredilmiştir. Ayrıca Mir III. Şeref'in elindeki fermanın alınıp bir keseye konulup mühürlenerek Südde-i Saadet'e gönderilmesi istenmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 390; Tanrıvermiş, 2014, s. 290).

Şubat 1594 tarihinde kaleme alınmış başka bir mühimme kaydında Mir Muhammed'i Cizre'den çıkaran Mir III. Şeref, "*müfsid*" olarak anılmış ve hakkından gelinemediğinden "*fesad ve şenaati*"nin arttığı vurgulanmıştır. Bu metne göre, Mir III. Şeref, Asitane'ye adam göndermiş ve "*telbis ve müzevvir¹⁶ evamir ihrac ittürüp eyalet-i zabt u tasarruf*" etmişti. Sahte emirleri yazan Sarı Ali adlı kâtimin elinin kesilerek siyaset (katl olunmuş olmalı) olduğu belirtilmiştir. Ancak bundan sonra yine Mir III. Şeref'in başka adamlarının başkente gelerek sahte bir emir daha çıkarttıkları bildirilmiştir. Osmanlı hükûmeti, Diyarbekir Beylerbeyi'nden Mir Muhammed'i Cizre'nin başına geçirmesini ve Mir III. Şeref'i yakalamasını istemiştir. Bu konudaki diğer belgelerdekilere ek olarak sahte belgelerin yanında Mir III. Şeref'in de başkente gönderilmesi buyrulmuştur (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 229; Demir, 1999, s. 83; Tanrıvermiş, 2014, s. 171).

Yukarıdaki belge ile aynı gün Mir Muhammed'e hitaben kaleme alınmış bir hükümde Mir III. Şeref, "*şaki*" olarak anılmıştır. Hükümde Mir III. Şeref'in Sarı Ali adlı birine sahte bir ferman yazdırıp eyalet yönetiminin kendisine verilmesine muktedir olduğu, Ali'nin elinin kesilerek siyaset olduğu, ancak Mir III. Şeref'in bazı adamlarının tekrar başkente gelip sahte bir emir ibraz ettiklerinin ilam olduğu belirtilmiştir. Buna karşın Cizre Eyaleti'nin hala Mir Muhammed üzerinde kayıtlı olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple Mir Muhammed'in eyaleti zapt ederek "*şeriat-ı garra*"yı uygulayıp fukara ve züafaya siyanet etmesi, "*müfsid*" Mir III. Şeref'i ele geçirip elindeki sahte ferman ve beratları alarak Dersaadet'e göndermesi istenmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 230; Demir, 1999, s. 83; Tanrıvermiş, 2014, s. 171-172).

Cizre'deki çekişmenin Haziran 1594 sonlarında da devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Diyarbekir beylerbeyi, başkente bir mektup göndermişti. Mektupta Cizre Hâkimi olan Mir Muhammed'in kardeşi Mir III. Şeref'in "*eyalet-i Cezire bana verilmiştir*" diyerek kendisine bir emir sureti gönderdiğini bildirmişti. Ancak bu emrin sıhhatinden şüphe duyan Diyarbekir Beylerbeyi, kendisine bir hüküm-i hümayun ile bu durumun izah edilmesini istemişti. Cevabi yazıda ise Cizre Eyaleti'nin Mir Muhammed üzerine kayıtlı olduğu belirtilmiş ve Mir Muhammed'in idareye getirilmesi, Mir III. Şeref'in buna müdahale etmesine izin verilmemesi istenmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 679; Şahin, 2014, s. 226). Bu belgede Mir III. Şeref'in elindeki emir suretinin sıhhatinden şüphe duyanın Diyarbekir Beylerbeyi olduğu sonucuna varılmaktadır.

¹⁶ Bu incelemede tespit edilen sahte evrak üretimi için iki özel terim kullanılmıştır. Telbis ve müzevvir istilahları doğrudan sahte evrakı tanımlamak için istimal olunmuştur.

1594 Haziran ayı sonunda Diyarbekir beylerbeyine gönderilen emrin bir benzeri aynı tarihte Cizre Hâkimi Mir Muhammed'e de gönderilmişti. Mir Muhammed'e, kardeşi Mir III. Şeref'in sahte bir emirle “*eyalet bana verilmiştir*” diyerek Cizre'ye müdahale etmesine engel olmak üzere Diyarbekir beylerbeyinin görevlendirildiği bildirilmiştir. Ayrıca Cizre'nin Mir Muhammed'e tevcih edildiği kaydedilmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 680; Şahin, 2014, s. 226). Mir Muhammed'e adeta Cizre Hâkimliği'nin yeniden tescillendiği bir atama yazısı olan bu emirde, vakit kaybetmeden eyaleti zapt etmesi istenmişti.

Yukarıdaki belgenin devamındaki bir diğer hükümde Mir Muhammed'in kardeşi Mir III. Şeref'in elinde olan eyaletin kendisine verildiğine dair emir suretini alması, bir keseye koyarak başkente göndermesi emredilmişti (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 681; Şahin, 2014, s. 227).

Buraya kadar ele alınan belgelerde görüldüğü üzere Osmanlı hükümeti Cizre'de beylik makamında Mir Muhammed'i görmek istemiş, buna muhalif davranan ve iddiasını sahte evraklarla sürdüren Mir III. Şeref, bu mücadelede galip gelmiştir. Bu çekişmeden sonraki süreçte İstanbul'dan gönderilen emirlerde Mir III. Şeref'in Cizre Hâkimliği'nin Osmanlı yönetimine de tasdik edildiği anlaşılmaktadır (BOA, A.DVNSMHM.d, Dosya No: 81, Gömlek No: 613).

4. SONUÇ

16. yüzyıl sonlarında Osmanlı taşra düzeninde görülen yönetsel kırılmaların ve merkezi otoritenin sınır bölgelerindeki etkisinin tartışmalı olduğu örneklerden biri olan Cizre hâkimiyeti mücadelesi, yalnızca mahallî bir iktidar çatışması değil, aynı zamanda belge sahteciliği yoluyla meşruiyet üretme çabalarının da somutlaştığı bir vakadır. Cizre mirlığı bağlamında Mir III. Şeref'in, kardeşi Mir Muhammed'e karşı yürüttüğü mücadelede sahte evrak tanzimiyle Osmanlı sultanının buyruğunu taklit ederek iktidarını meşrulaştırma girişimi, merkezin meşruiyet dağıtma tekeline zedelemeye yönelik ciddi bir ihlal olarak kayda geçmiştir. Mukayeseli bir değerlendirme yapabilme adına, bundan kısa süre önce Eğil Hakimi Cafer Bey'in adamlarından Kethüda Hasan'ın da böyle bir yola başvurmuş olması, mahallî yönetimde güç ve imkan edinme telaşındaki devletlülerin “imkanları zorlaması”na yorumlanabilir. Şu farkla ki Mir III. Şeref, başvurduğu suistimal ile esasında siyasi bir manevra yapmıştır. Bu çatışmanın kaynağı ise merkez-taşra ilişkilerinin gerilimli yapısından kaynaklanmış olmalıdır.

Osmanlı Arşiv belgelerinde ayrıntılarıyla izlenebilen bu süreçte, Mir III. Şeref'in iki kez sahte ferman ve berat düzenlediği, bunlardan birinin rakibinin tasfiyesine, diğerinin ise beylik tevcihine dair olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgelerin merkezce sahte olduğunun tespiti, belgelerin mühürlenerek Dersaadet'e gönderilmesi ve sahteciliği gerçekleştiren kâtip Sarı Ali'nin ağır biçimde cezalandırılması, Osmanlı diplomatik kültüründe sahtecilik karşısındaki kararlı tutumu da gözler önüne sermektedir. Ancak tüm bu müdahalelere rağmen Mir III. Şeref'in nihayetinde beyliğe yerleşmesi ve sonradan bu durumun Osmanlı yönetimi tarafından fiilen tanınması, taşradaki fiilî iktidarın zaman zaman hukuki meşruiyetin önüne geçebildiğini göstermektedir.

Bu çalışma, Osmanlı klasik döneminde belge sahteciliğinin yalnızca bireysel menfaat sağlama amacıyla değil, taşradaki iktidar ilişkilerinin yeniden inşasında da araçsallaştırılabildiğini ortaya koymaktadır. Mir III. Şeref örneği, sahte evrakların salt merkezdeki kitabet dairelerinde değil, taşradaki beylerin güç devşirme stratejilerinde de etkin biçimde kullanıldığını göstermektedir. Aynı zamanda bu vaka, Osmanlı merkezî bürokrasisinin sahte evraklara karşı geliştirdiği kurumsal reflekslerin her zaman taşrada beklenen etkiyi yaratmadığını ve meşruiyet mücadelesinin yerel güç dengeleri tarafından şekillendirilebildiğini ortaya koyar.

Sonuç olarak, Cizre örneğinde tespit edilen sahte ferman ve berat vakaları, hem Osmanlı Arşiv kayıtlarının sunduğu mikro-tarihsel imkânları değerlendirmek açısından hem de belge sahteciliği olgusunun siyasi bağlamda nasıl işlediğini anlamak bakımından tarih yazımına katkı sunmaktadır. Bu tür örneklerin daha geniş coğrafi ve kronolojik bağlamlarda mukayeseli biçimde incelenmesi, Osmanlı taşrasında meşruiyetin nasıl üretildiği ve dönüştüğü üzerine yeni değerlendirmelere kapı aralayacaktır.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1. yazarın araştırmaya katkı oranı %100'dür.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA**Arşiv Kaynakları (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA)Başkanlığı Osmanlı Arşivi)**

BOA, A.DVNS.MHM.d, Dosya No: 22, Gömlek No: 550.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 53, Gömlek No: 548.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 53, Gömlek No: 727.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 71, Gömlek No: 147.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 71, Gömlek No: 246.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 229.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 230.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 390.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 679.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 680.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 72, Gömlek No: 681.
BOA, A.DVNSMHHM.d, Dosya No: 81, Gömlek No: 613.

Kaynak, İnceleme ve Araştırma Eserler

- Aydın, B. & Keskin, İ. (2008). Osmanlı Bürokrasisinde Evrak Sahteciliği, Diplomatik ve Diplomatika Eğitimi. *Osmanlı Araştırmaları*, 31 (31), 197-228.
- Ayn Ali Efendi (2021). *Osmanlı Kanunları ve Devlet Teşkilatı*. Yeditepe Yayınevi.
- Baluken, Y. (2021). Aşiretten Mirlige Buxtiler. *Kurdirname*, (4), 46-66.
- Baykal, B. S. (2000). *Tarih Terimleri Sözlüğü*. İmge Kitabevi.
- Daşcıoğlu, K. (2005). Osmanlı Döneminde Rüşvet ve Sahtekârlık Suçları ve Bunlara Verilen Cezalar Üzerine Bazı Belgeler. *Sayıştay Dergisi*, (59), 119-124.
- Demir, A. (1999). Osmanlı Döneminden Bir Kesit: XVI. Yüzyıl Sonlarında Cizre. *H. Nuh'tan Günümüze Cizre Sempozyumu Kitabı*. M. Sait Özervarlı (Haz.), İstanbul, Güzel Sanatlar Matbaası, 73-88.
- Ekinci, M. R. (2023), Peymana Hikimdarın 1535, Peymana Qanûnî Siltan Silêman Digêl Hakimên Kurd, Dewlet û Mîrgehên Kurdî li Serdemên Naverast û Nû da, Bergê Düyê, *Zakho Center For Kurdish Studies*, 17-30.
- Evliyâ Çelebi (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı (Haz.), 4. Kitap, Cilt 2, Yapı Kredi Yayınları.
- Güngör Yadi, E. (2021). III. Selim Döneminde Evrak Sahteciliği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 1-13. <https://doi.org/10.51533/insanbilimleri.895358>
- Güngör Yadi, E. (2023). 17. ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Evrak Sahteciliği [Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Gümüş, E. & Ayhan, R. (2023). *Aşîlî: Osmanlı Devleti'nde Bir Kürt Aşireti*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.
- İdris-i Bidlisi (1995). *Selîm Şâh-nâme*. Haz. Hicabi Kırılanc, [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- İpşirli, M. (1995). *Ferhad Paşa*. TDV İslâm Ansiklopedisi. C. 12, 383-384.
- Kanûn-nâme-i Sultânî Lî 'Azîz Efendi* (1985). Şinasi Tekin ve Gönül Alpay Tekin (Ed.), Harvard University.
- Kılıç, O. (1999). Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 10 (10), 119-137.
- Kütükoğlu, M. S. (2018). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (1995). *Ferman*. TDV İslâm Ansiklopedisi C. 12, 400-406.
- Kütükoğlu, M. S. (1992). *Berat*. TDV İslâm Ansiklopedisi C. 5, 472-473.
- Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı*. Eren Yayıncılık.
- Osmanlı Devleti'nde Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar* (2022). Erdal Çiftçi, Veysel Gürhan ve Mehmet Rezan Ekinci (Haz.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özcan, A. (2009). *Serdar*. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 36, 551-552.
- Selaniki Mustafa Efendi (1989). *Tarihi Selaniki*. C. I. Mehmet İpşirli (Haz.). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa (2018). *Nusretnâme, İnceleme-Metin (1106-1133/1695-1721)*. Mehmet Topal (Haz.). Türkiye Bilimler Akademisi.
- Sultanın Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancakları* (2024). Orhan Kılıç ve Yılmaz Kurt (Ed.), İdeal Kültür Yayıncılık.
- Şahin, Z. (2014). *72 Numaralı Mühimme Defteri (H.1002-1003), (VR. 231-473), İnceleme-Metin*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Şerefhan Bitlisi (2016). *Şerefname Kürt Tarihi*. İstanbul: Nûbihar Yayınları.
- Şeref Han (1971). *Şerefname*. C. 1. Mehmet Emin Bozarslan (Çev.). Ant Yayınları.
- Tanrıvermiş, A. (2014). *72 Numaralı Mühimme Defteri (H.1002-1003), (VR.1-230), İnceleme-Metin*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Taşkesenlioğlu, M. Y. (2017). Osmanlı Diplomatliğinde Mühür ve Bir Vaka Olarak Sahte Mühür Kullanımı. *History Studies*, 9 (4), 183-202. <https://doi.org/10.9737/hist.2017.556>
- Tuncel M. & Özaydın A. (1993). Cizre. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 8, 37-39.
- Ünal, M. A. (2006). XVI. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu'da Tımar Tevcıhleri, *Mîr-i Aşiret ve Cebelü Tımarları*. İbrahim Özcoşar ve Hüseyin H. Güneş (Ed.). I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, (279-298).